

Onderstaande tekst van YOT medewerker Patrick Perquy, situeert zich als oefening binnen het MATER project naar de betekenis van devotie en verering in het algemeen, en in het bijzonder voor Maria, de moeder van Christus.

“Wees gegroet, Maria”

1.

Ik zou een oefening in beeldend denken willen wagen over een voor mij delicaat onderwerp, namelijk de betekenis van de devotie in ons geloof. Ter gelegenheid van de start van het Mater project in de Magdalenakerk, een initiatief van YOT, spits ik me toe op Maria, de moeder van Jezus.

Mijn uitgangspunt is één van de mooiste afbeeldingen die ik ken van de heilige maagd geschilderd door Rogier Vander Weyden. We vinden ze in het grootse triptiek van Beaunes: **Het laatste Oordeel**.

Beginnen we bij de opdrachtgever en de plaats voor het schilderij. Kanselier Rolin bestelde het werk uit berouw voor de epidemies en oorlogen, die onder zijn bewind plaatsvonden. Hij wilde de zieken in het hospitaal opbeuren tijdens de eucharistieviering. Het paneel werd immers alleen dan opengemaakt.

Vandaar dat de schilder de frequente afbeelding van het laatste oordeel op de timpanen van de kathedraal grondig aanpaste aan die opdracht.

We zien de opstanding der doden bij de weging van de zielen door de aartsengel Michael. Links voor de toeschouwers maar rechts voor de engel de geredden en langs de overzijde de verdoemden. Uitgaande van de Bijbelse mensvisie kijken de gezegenden naar **hun model** in de hemel: Christus in majesteit. De mens is een wezen van oneindig verlangen die zijn verlangen bepaalt naar het verlangen van de anderen. De gezegenden hebben hun relatie gered door de juiste afstand te bewaren in hun oneindig verlangen door het voorbeeld van Jezus. De verdoemden hebben elkaar als wederzijds model en dus rivaal gekend en gaan daaraan ten onder. Zonder vuur of foltertuigen trekken zij elkaar naar de diepte van het onbevredigde verlangen.

Op de hoogte van de aartsengel zien we rechts de profeet Johannes de Doper die verwonderd en ongerust naar de maagd Maria kijkt omdat de weegschaal met de zondaars zwaarder weegt dan de zaligen. Heeft zijn boeteprediking dan zo weinig effect gehad?

Ook dit is eigen aan de visie van Vander Weyden. Maria aan de linkerkant verwijst in gebedshouding naar haar zoon, de **bemiddelaar van ons verlangen**. Haar blik is vol vertrouwen in het mededogen van haar zoon. Een krans van apostelen en heiligen vervolledigt het tweede verdiep in de compositie. Helemaal bovenaan prijkt de Christus die spreekt en de engelen die de instrumenten van zijn passie aanbrengen. Belangrijk is dat uit de mond van Jezus een zwaard vertrekt, waarmee zijn woord vergeleken wordt en ook twee tekstbanden met rechts de woorden: "Kom binnen, gezegenden van Mijn vader in het rijk dat bereid is van het begin" en rechts "Ga weg van mij, verdoemden, naar het eeuwig vuur dat bereid is voor de duivel en zijn trawanten."

2.

Wat leert ons die voorstelling? Dat ons geloof een geïncarneerd geloof is. Dat betekent dat wij getoetst worden op onze inzet voor de armsten naar het visioen van Matteus 25. "Ik had honger, dorst, ik was ziek, in de gevangenis, naakt.." Vandaar dat wij beelden hebben over de mensen die ons zijn voorgegaan in dit geloof. Bovendien is ons geloof *bemiddeld* door modellen, die naar God verwijzen. Wij zoeken God niet in de hoogte van een ideale wereld maar op onze aarde. Vandaar dat de devotie voor Maria of een heilige een heel diepe dimensie openhoudt van ons geloof. Met ons lichaam, met voorwerpen als kaarsen, water, wierook gaan wij naar de schepper van alle dingen. Aan kunstenaars vragen wij beelden, schilderijen, films te maken die op de hoogte zijn van ons verlangen naar modellen. Een zware verantwoordelijkheid rust op de kunstenaar die zich aan die bemiddeling waagt. Want de verbeelding van de mens heeft recht op krachtige beelden van Maria en de heiligen. Om een voorbeeld te geven van een film over de aankondiging aan Maria, meen ik dat alleen Godard met zijn film "*Je vous salue, Marie*" uit 1984 het niveau haalt van een geloofwaardige actualisatie. Typisch is dat de film als een schandaal werd uitgespuwd door devote christenen, die zich aan de lichamelijke component van het gebeuren stoorden. Sindsdien is de hetze geluwd en houdt de film stand. Dit voorval is voor mij tekenend voor een niet ver genoeg doorgedreven menswording van ons geloof.

3.

Problematisch wordt de devotie wanneer de vereerde heilige niet langer model is verwijzend naar, niet langer bemiddelt maar voor zichzelf staat.

Samen met het bijgeloof is dan de loutering, uitzuivering niet mogelijk en gaat de fantasie aan de haal met de lichtgelovige. Daarom is een terugkeer naar de Bijbelteksten nooit overbodig. Ook voor kunstenaars is dit de enige bron van inspiratie. Voor vele mensen is een bedevaart naar Lourdes of naar Rome het middelpunt van hun geloofsbeleving. Zelfs een nog levende paus ontsnapt niet aan hun devotie. Hier bekommer ik mij toch wel voor de gemeenschapsbeleving van het Bijbels geloof. Niet de massa in de bedevaartsoorden maar de kleine groep in parochieverband die regelmatig samen eucharistie viert en de verantwoordelijkheid voor de mens in nood op zich neemt. Indien de devotie de mens terugplooit op zichzelf en het geloof geen band schept met de levende mensen rondom mij, ontbreekt een fundamenteel aspect van het Bijbels geloof. Wij missen dan immers een draagvlak om de zinloosheid en de uitzichtloosheid van onze wereld aan te kunnen. De devotie mag geen alibi zijn of een vlucht uit de werkelijkheid.

4.

Een ander criterium van echtheid zijn de voorbeden. Veel mensen vragen genezing, voorspraak voor alle vormen van menselijke ellende. Een uitzichtloze ziekte als aids of kanker, een verzoening in een moeilijke huwelijksrelatie, voor de opvoeding van kinderen, voor het welslagen in de examens... Op voorwaarde dat de band niet commercieel wordt tussen de aangeroepen heilige en de voorspreker, is daar niets mis mee.

Ook hier wordt een uitzuivering door Bijbelse verhalen en door de psalmen verondersteld. Als devotie de bemiddeling is van ons oneindig verlangen dan houdt zij de aardse dimensie van ons gericht zijn op God en de anderen levendig. Indien zij gans de religieuze energie van de mens opsloopt, dan sluit zij de mens op in het bijgeloof dat niet bevrijdend maar obsessieel dreigt te worden. Niet bevrijdend voor zichzelf maar ook ver van de verantwoordelijkheid voor de schepping.

5.

Tenslotte is het noodzakelijk altijd even naar de geschiedenis te kijken. De Mariadevotie kreeg een flinke stimulans vanuit Bernardus van Clairvaux in de cisterciënzerorde. Hij las het Hooglied als de dialoog van Maria, de bruid met de heilige Geest, de bruidegom. Pikant detail: Bernardus was helemaal geen voorstander van de onbevleete ontvangenis, die in de negentiende eeuw tot dogmaverklaring werd uitgeroepen. In de twaalfde eeuw volgde de invoering van het rozenkransgebed en het salve regina.

In de twintigste eeuw nog een dogmaverklaring door Pius XII: Maria ten hemel opgenomen. Van het goede wellicht teveel. Gelukkig komt net op tijd de herontdekking van de bijbel en zijn verhelderende verhalen die de legendevorming overbodig maken. Met een historisch doorkijkje moge duidelijk zijn dat de ontwikkeling van nevenverschijnselen zoals vele vormen van devotie, even snel kunnen afgebouwd of uitgezuiverd worden zonder schade te berokkenen aan de Blijde Boodschap. Ons enig betrouwbaar model is de mensgeworden zoon van god, Jezus.

Patrick Perquy

5 juli 2008